

ואי לרבי יוסי הגלילי, הרי אפילו תוך זמנו [בפסח עצמו] נמי מישראל קא שרי החמץ בהנאה! ואינו אסור אלא באכילה.

אמר רב אחא בר יעקב: לעולם מתניתין רבי יהודה היא. ולא אסר אלא חמץ של ישראל. משום דיליף "שאור" דנאסר באכילה מ"שאור" דנאסר בראיה. מה "שאור" דנאסר בראיה אינו אלא בשאור של ישראל — כדרושין, "שלך אי אתה רואה, אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה" — אף שאור דנאסר באכילה, אינו אלא בשאור של ישראל. ודוקא "שלך" אי אתה אוכל. אבל אתה אוכל שאור של אחרים ושל גבוה⁽¹⁾.

ובדין הוא דאיבעי ליה לתנא דמתניתין למיתנא, דחמץ נכרי אפילו באכילה נמי שרי, ולא דוקא בהנאה. אלא איידי דתנא לרבותא, דחמץ של ישראל אסור אף בהנאה, תנא נמי דחמץ נכרי מותר בהנאה.

ובדין הוא דאיבעי ליה למיתנא, דחמץ נכרי אפילו בתוך זמנו [בפסח עצמו] מותר באכילה⁽²⁾ ובהנאה. אלא איידי דתנא לרבותא, דחמץ של ישראל אפילו לאחר זמנו אסור, תנא נמי דחמץ נכרי מותר לאחר זמנו.

מהם קביעות חובה. משום דלאו חובה ניהו, אלא אם רצה לאכול, לא יאכל חמץ אלא מצה. ואם רצה שלא לאכול כלל הרשות בידו. והראיה, שהרי "שבעת ימים" כתיב. וודאי ליכא חובה כל שבעה ימים, אלא כלילה הראשון בלבד, כדילפינן לקמן [קכ א].

אבל מהיקשא דלעיל, שפיר ילפינן קביעות חובה ללילה הראשון. שהרי ההיקש לחמץ נכתב אצל קרבן פסח. כדכתיב "תאכל עליו מצות". ו"עליו" היינו על הפסח. ואהני היקשא לחמץ, לקובעו חובה אף בזמן הזה. ואהני "עליו", ללמדנו דאינה חובה אלא כלילה הראשון, שהוא זמן אכילת הפסח.

והדרין לקושיין: מני מתניתין? שהרי הא דקתני "חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה, ושל ישראל אסור בהנאה" דלא כמאן היא. דאי לרבי יהודה, הרי חמץ לאחר זמנו אסור באכילה ובהנאה מן התורה. ו"חמץ" סתמא קאמר, ואפילו חמץ דנכרי.

כט-א ואי לרבי שמעון, חמץ דישראל נמי מישראל קא שרי לאחר הפסח! שהרי לא אסרה תורה את החמץ אלא בתוך זמנו.

ויש ליישב, דהגזירה שוה נאמרה רק ללמד, דחמץ שלא חל בו איסור ראה אף לא חל בו איסור אכילה. אבל לא בעינן דבפועל יעבור עליו האוכל עצמו ב"בל יראה". קובץ שיעורים.

2. רש"י. והקשו עליו תוספות, ממה נפשך. אם נתן לו הגוי לאכול, הרי נעשה שלו בשעת אכילה, ושוב חייב עליו. ואם גזל מן הגוי, הרי חייב באחריותו, ולא גרע מחמץ שקיבל עליו

רחוקה, שנדחים לפסח שני, אימא דאינם אוכלים בראשון, אלא יאכלוהו עם הפסח, בפסח שני. ואי הוה כתיב "בערב תאכלו מצות" לחוד, הוי מוקמינן ליה בערל ובן נכר.

1. ומכאן הקשה הצ"ח, לשיטת דאינו עובר ב"בל יראה" על חמץ של ישראל אחר שנמצא ברשותו בלא קבלת אחריות. דאם כן, אף לא יתחייב על אכילתו. ומהכא משמע, דלא הותר אלא חמץ של נכרי.

רבא אמר: לעולם מתניתין רבי שמעון היא. ובאמת מן התורה אף חמץ של ישראל מותר לאחר הפסח. אלא **רבי שמעון, קנסא קנים**

בחמץ של ישראל שעבר עליו הפסח⁽³⁾. **הואיל ועבר עליה** (4) **ב"בל יראה"** (5) **וב"בל ימצא"** (6).

קניס רבי שמעון. וכן איתא ברמב"ם פרק א הלכה ד.

5. ורבינו מנוח בפרק א הלכה ד כתב, דדוקא בלא ביטלו אסור. או שביטלו ומצאו בתוך המועד, ועיכבו אצלו. דאיגלאי מילתא למפרע דביטולו לאו ביטול, ועובר בבל יראה. אבל אם לא מצאו עד אחר הפסח, מותר.

וכן כתב הרא"ש, שאם ביטלו קודם הפסח, מן הדין שיהיה מותר לאחר הפסח, שהרי לא עבר עליו ב"בל יראה".

אלא שהביא בשם הירושלמי דפליגי בה רבי יוחנן וריש לקיש. דאיתא התם: הפקיר חמצו ב"ד, לאחר הפסח, מהו? רבי יוחנן אמר: אסור! וריש לקיש אמר: מותר! רבי יוחנן חייש להערמה. שמא לא הפקירו, ויאמר שהפקירו. וריש לקיש לא חייש להערמה.

ויעוין בנודע ביהודה [קמא סימן יח] בקושית השואל, למה ליה לירושלמי לטעמא דהערמה. והרי כבר הוכיח הר"ן מסוגיא דלקמן [לא ב], דאף להשיטות דאין עוברים על חמץ של ישראל ברשות נכרי, מכל מקום מדרבנן הוא עובר. ומשום כן הוא אסור לאחר הפסח. ואף לאחר ביטול נימא הכי. דכיון שעובר על חיוב ביעור דרבנן, יאסר בהנאה [וכן מבואר באמת ברבינו דוד].

ויש ליישב על פי מה שכתב הנודע ביהודה עצמו בסימן יט, דהא דצריך לבער אחר הביטול הוא איסור שהיה מחודש, משום שמא יבוא לאוכלו, ואינו מגדר "בל יראה" כלל. מה שאין כן חמץ של ישראל ברשות נכרי, הרי הוא עובר עליו ב"בל יראה" מדרבנן. חידושי רבי שמואל.

6. וכתב הפרי מגדים [סימן תמת, אשל אברהם סק"ב] דלאו דוקא משום איסור "בל יראה"

אחריות, דהוי כשלו ועובר עליו. כדמרבין לעיל מ"לא ימצא". [ואין דבר זה מוסכם. ויעוין לעיל ה ב, שכן סבר הרמב"ן. אבל הרמ"ה מסרקסטה פליגי].

לכך פירשו, דתוך זמנו אינו מותר אלא בהנאה. ובהנאה שפיר משכחת לה דלא נעשה של הישראל. וכגון שלא נחסר החמץ כלום על ידי ההנאה. מהרש"א.

והראב"ד בהשגות על הרי"ף כתב כרש"י. וכתב דמשכחת לה דלא קניא אף בשעת אכילה! וכגון שתחב לו חבירו למקום שאינו יכול להחזיר אלא על ידי הדחק. דבכהאי גונא לא קני, כיון דשלא לרצונו הכניסה לו.

עוד יש לומר בדעת רש"י, דאף שהנכרי נותן לו, אינו רוצה לזכות בו אלא רוצה לאכול משל נכרי. וכן מציינו לענין דמאי. דהקשה הרשב"א אמאי אסור באכילה. והא לקוח הוא מיד עם הארץ. ואין חיוב לקוח במעשר אלא מדרבנן, וספיקא דרבנן הוי. ותירץ, דאיכא למיגזר שמא יזמין העם הארץ אורחים על שלחנו, ונמצאו אוכלין משלו. ולא לוקח הוי. קובץ שיעורים.

3. והרי"ף בתשובה [הובא ברבינו מנוח שם] כתב דלישראל אחר מותר. אבל הרמב"ן הוכיח מבבא קמא צו ב, דאף לאחרים אסור. דמוכח מהתם, דחמץ שעבר עליו הפסח והוא ביד הגזלן, הרי הוא אסור בהנאה לבעלים. ואף דאין הנגזל עובר ב"בל יראה".

ולפי זה, הא דנקיט הכא "הואיל ועבר בבל יראה", לאו דוקא משום דעבר בפועל, אלא אם הוא מין חמץ שעוברים עליו, הרי הוא אסור לאחר הפסח. רבינו דוד.

4. והוכיח הרמב"ן מסוגיא דלקמן [לא ב, על פי גירסת הר"ח], דאף אם לא ביער מאונס, נמי

ולטעמייהו אזלי. רבא אמר דלוקה, משום דלא יליף רבי יהודה שאור דאכילה משאור דראיה! ואף ד"בל יראה" אינו נוהג בשאור של נכרי, איסור אכילה מיהא איכא.

ורב אחא בר יעקב אמר דאינו לוקה, משום דיליף שאור דאכילה משאור דראיה! מה איסור ראה אינו נוהג אלא בחמץ של ישראל, אף איסור אכילה כן.

והדר ביה רב אחא בר יעקב מהחיה ילפוטא. וחזר לומר אליבא דרבי יהודה, דאיסור אכילה נוהג אף בחמץ נכרי.

ומצינו שחזר בו, מתוך מה שפירש בברייתא דלהלן.

דתניא: האוכל חמץ של הקדש במועד של פסח, מעל! והיינו כרבי שמעון דאמר, חמץ לאחר הפסח מותר מן התורה בהנאה⁽⁷⁾. ואין איסורו אלא משום קנס. אבל חמץ של הקדש, ששום אדם לא עבר עליו ב"בל יראה", לא קנסו בו. לפיכך, הרי הוא בר דמים. שהרי לאחר הפסח יכול הגזבר למוכרו לישראל לאכילה. ושפיר נוהג בו דין מעילה, להתחייב עליו קרן חומש ואשם. שהרי הפסיד את ההקדש.

ויש אומרים: האוכלו, לא מעל! ואינו חייב לא בקרן ולא בחומש ולא בקרבן מעילה.

והוינן בה: מאן נינהו "יש אומרים"?

ומקשינן: בשלמא לרבא, היינו דקתני במתניתין "של ישראל אסור בהנאה, משום שנאמר "לא יראה לך שאור"! שכיון שעבר בלאו זה, קנסוהו חכמים.

אלא לרב אחא בר יעקב דאמר, מתניתין רבי יהודה היא, הרי חמץ ישראל לאחר זמנו אסור מן התורה. ומשום שנאמר "לא יאכל חמץ" מיבעי ליה לתנא למימר דהוא אסור.

ומשנינן: מי סברת דקרא ד"לא יראה לך שאור" הוא נתנית טעם לאסור חמץ ישראל, ואסיפא קאי?!

לא כן הוא. אלא ארישא קאי. והכי קאמר: חמץ של נכרי שעבר עליו הפסח מותר בהנאה. משום שנאמר "לא יראה לך שאור". ודרשינן, שלך אי אתה רואה, אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה. ויליף שאור דאכילה משאור דראיה! הלכך חמץ נכרי מותר אף באכילה והנאה.

ואזדו רב אחא בר יעקב ורבא לטעמייהו.

דאיתמר: האוכל לאחר הפסח שאור של נכרי שעבר עליו הפסח, לרבא רבי יהודה דאסר חמץ לאחר זמנו מן התורה — רבא אמר: לוקה על אכילתו! ואין חילוק בין חמץ של ישראל לשל נכרי לענין הלאו.

ורב אחא בר יעקב אמר: אינו לוקה עליו!

בתוך הפסח, נאסר בהנאה לאחר הפסח, משום שכבר עבר עליו בבל יראה. אבל אם נפסל בערב פסח לאחר שש שעות, אינו נאסר.

7. רש"י. והיינו נמי כרבי שמעון דאמר "דבר

קנסוהו. אלא אף אם עבר ב"תשכיתו" נמי קנסוהו.

אבל המקור חיים בסימן תמה סק"ד כתב בפשיטות, דלא קנסו אלא משום "בל יראה". ונפקא מינה, שאם נפסל החמץ מאכילת כלב

אמר רבי יוחנן: כשיטת רבי נחוניא בן הקנה היא.

דתניא: רבי נחוניא בן הקנה היה עושה את יום הכפורים בשבת, לענין תשלומין!

דקיימא לן: בזמן שעשה אדם מעשה המחייבו מיתה וממון, אינו מתחייב אלא מיתה, ולא ממון. וכגון מי ששרף את גדיש חבירו בשבת, הרי הוא מתחייב מיתה משום מלאכת שבת. ופטור הוא מלשלם את דמי הגדיש. משום ד"קים ליה בדרכה מיניה!" כלומר, אין אתה דן אותו על המעשה הקל, אלא על המעשה החמור בלבד. וילפינן לה מדכתיב בנוגף אשה הרה, "ולא יהיה אסון, ענוש יענוש". שדוקא אם לא היה אסון באשה ולא נהרגה, הרי הוא מחויב לשלם לבעל את דמי הולדות. אבל אם יהיה אסון ותיהרג האשה, הרי הוא פטור מדמי ולדות.

משום שהוא מתחייב מיתה כדין רוצח. וקים ליה בדרכה מיניה.

וקא סבר רבי נחוניא בן הקנה, שאף השורף את הגדיש ביום הכפורים פטור מממון. ואף שאין העושה בו מלאכה מתחייב מיתה, אלא כרת בלבד. שדין הכרת הוא כדין מיתת בית דין.

מה השורף גדיש בשבת — משום שהוא מתחייב בנפשו על ידי מיתת בית דין, הרי הוא פטור מן התשלומין, אף השורף ביום הכפורים כן. כיון שהוא מתחייב בנפשו בכרת, הרי הוא פטור מתשלומין.

וכן סוברים ה"ש אומרים" דלעיל. ומשום כן, האוכל חמץ הקדש בפסח פטור מתשלומי מעילה, כיון שהוא מתחייב כרת על אכילתו⁽⁸⁾. ואף מקרבן מעילה הוא פטור.

הגורם לממון, כממון דמי". והוא הדין דמצי לפרש, דכולי עלמא כרבי יוסי הגלילי. וכן הוא בדברי הבעל המאור. מהרש"א.

8. ויש מקשין, הא ליכא כרת אלא במזיד. והכא איירי בשוגג, מדקתני "מעל". ואין חיוב מעילה אלא בשוגג.

וטעות היא. דאף דלגבי הקדש שוגג הוא, לגבי חמץ הוא מזיד. רש"י.

אבל תוספות כתבו דאף אם הוא שוגג בחמץ, הרי הוא פטור מממון. דקיימא לן כחזקיה, דאף חייבי מיתות שוגגין פטורים מן התשלומים, משום "קים ליה בדרכה מיניה".

ורש"י אית ליה דבתשלומי מעילה ליכא לדינא דחזקיה.

וטעמא דמילתא, משום דתשלומי כפרה נינהו. וילפינן לה מהאוכל תרומה. דאף דבמזיד

הוא במיתה בידי שמים, מכל מקום בשוגג הוא חייב בתשלומין. ולא אמרינן "קים ליה בדרכה מיניה", משום דתשלומי כפרה הם. בעל המאור.

[וליכא למילף מהתם, אלא לאביי דסבר דאף מיתה בידי שמים פוטרת מן התשלומין] כתובות לא ב]. אבל רבא התם סבר, דלא פטר רבי נחוניא אלא בכרת, ולא במיתה בידי שמים. מלחמת ה', כתובות].

והקשו תוספות לשיטתם, לרבי דאמר "המזיד במעילה חייב מיתה בידי שמים", בהכרח דחיוב ממון דמעילה לא נפטר מחמת מיתה בידי שמים, והוא הדין בכרת. ועל כל פנים, דין חזקיה שהשוה שוגג למזיד לא נאמר בזה. [ולא ינחא להו לאוקמא בהזיד בחמץ, מדלא קתני כן להדיא. מהרש"א]. ואם כן, אף חיוב כרת דחמץ לא יפטור מתשלומי מעילה.

[דאי סבירא להו כרבי שמעון דאית ליה דהחמץ בפסח אסור בהנאה, ודאי אין מועלין בו. ואף שאחר הפסח יחזור להיתרו ושוב יהיה בר דמים, אית להו "כל הגורם לממון לאו כממון דמי"⁽¹⁰⁾. וכיון דהשתא מיהת אינו ראוי לכלום⁽¹¹⁾, לאו ממון הוא, ולית ביה מעילה⁽¹²⁾].

שכל שאינו מתחייב בקרן וחומש, אף אינו חייב בקרבן⁽⁹⁾.

רב יוסף אמר: לעולם סבירא להו כחכמים. ולא אמרינן "קים ליה בדרכה מיניה" בכרת, כי אם במיתת בית דין.

וכן סברי כולי עלמא כרבי יוסי, דחמץ בפסח מותר בהנאה

10. ומדברי המהר"ם חלאוה נראה דלהאי לישנא דרב יוסף, לא תליא בפלוגתא דרבי שמעון וחכמים בדבר הגורם לממון. אלא אף לרבי שמעון, לא חשיב גורם לממון דדוקא אם הוא גורם מיד לממון, הוי כממון. אבל גרמא דלאחר זמן לא חשיבא כממון.

ויעוין בפני יהושע דנתקשה להיפך. דהכא לכולי עלמא יש לומר דכממון הוי, דאין זה גורם לממון אחר. אלא אותו חמץ עצמו יהיה ממון לאחר הפסח. וכיון דחמץ הקדש מותר להשהותו, למה לא ימעל?

והרש"ש כתב, דאף רבי שמעון מודה בהקדש, דלאו ממון הוא. וכדתנן בסוף פרק ו דערכין, "אין להקדש אלא מקומו ושעתו".

11. וצריך עיון, הא אף לרבי שמעון חזי למוכרן לנכרי בפסח. שהרי להקדש עצמו לא שייך לאסור הנאה. וכדכתבו תוספות לקמן בעמוד ב. וכבר עמד על זה המהרש"א, ולא נתברר תירוצו.

12. וכתבו התוספות ישנים בכריתות יג, דדוקא בהקדש הקדוש בקדושת דמים פטרינן ממעילה כשאין לו דמים, כדאיתא הכא. אבל מעילת קדשים הקדושים בקדושת הגוף, איכא אף כשאין להם דמים. וכדאיתא שם, דאיתא חיוב מעילה אף בנותר. ואף על גב דאזיל לשריפה, ואינו שוה מדי.

ויש שביארו דבריהם על פי דברי נתיבות

ואומר ר"י, דדוקא מיתה בידי שמים אינה פוטרת. דבהכי גלי לן קרא. אבל כרת פוטר אף היכא דאינו ניתן בפועל, כגון בשוגג. תוספות.

9. ויעוין בקצות החושן סימן כח סק"א שהקשה, הלא דין "קים ליה בדרכה מיניה" אינו פוטר אלא בדיני אדם. אבל לצאת ידי שמים חייב, ואם כן, ליחייב בחומש ואשם.

ואין לומר דלא פטר רבי נחוניא בן הקנה אלא בדיני אדם. שהרי בלאו הכי חייבי חטאות ואשמות אין ממשכנין אותם.

וכתב, דלרש"י דמוקי לה בהזיד בחמץ אתי שפיר. שהרי כבר כתב המהרש"ל, דאין חייב לצאת ידי שמים אלא היכי דלא נענש בעונש החמור בפועל, וכגון בחייבי מיתות שוגגין. אבל היכא דאיכא כרת בפועל, אף לצאת ידי שמים אינו מתחייב בתשלומין.

והצל"ח כתב, דלא מחייבין בכא לצאת ידי שמים, אלא אליבא דהלכתא, דחייבי כריתות אין נפטרים מתשלומין. אבל לרבי נחוניא בן הקנה דפטר אף חייבי כריתות, לדידיה מסתבר דדין "קים ליה בדרכה מיניה" פוטר אף מידי שמים. שהרי אף כרת הוא עונש בידי שמים. ואפילו הכי הרי הוא בכלל המיעוט ד"משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות". ואם כן, אף אי אפשר לחייב מיתה יחד עם תשלומין בדיני שמים. שאף זה חשיב שתי רשעיות.

— ולא תשתמש בהם לחלב. "ואכלת" — ולא תתן מהם לכלבים⁽¹³⁾.

נמצא, דאין ההקדש יכול למכור את חמצו בפסח. משום שאינו ראוי לישראל לשום הנאה. שהרי באכילה הוא אסור. ואף לכלבים אסור ליתנו, משום איסור קדשים. ואף לנכרי אסור למוכרו, לפי שגם זה בכלל דין "אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים"⁽¹⁴⁾. הלכך, לאו בר דמים הוא, ואין מועלין בו⁽¹⁵⁾.

רב אהא בר רבא תנא לה להא שמעתא כט-ב
משמיה דרב יוסף, בהאי לישנא: דכולי

ובאם פודין את הקדשים להאכילו לכלבים, קא מיפלגי.

מאן דאמר "מעל" [תנא קמא], קסבר: פודין את הקדשים כדי להאכילן לכלבים! הלכך, חמץ הקדש בפסח, הרי הוא בר דמים. שהרי יכול לפדותו ולמוכרו לישראל, כדי שיאכילנו לבהמה ולכלבים.

ומאן דאמר "לא מעל" [יש אומרים], קסבר: אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים! משום דכתיב בפסולי המוקדשין לאחר שנפדו, "תזבח בשר ואכלת". ודרשינן, "תזבח" — ולא תעשה בהם גיזה. "בשר"

[יעוין לעיל ז א בהערה 4]. קובץ שיעורים.

14. ואף אין פודין כדי להסיק תחת תבשילו. שאף זה נתמעט מ"ואכלת". בעל המאור. ואף דלקמן נתבאר בדעת רב אשי, דפודין את קדשי בדיק הבית להסיקן תחת תבשילו, רב יוסף לא סבירא ליה לחלק בהכי. מהרש"א.

15. תימה לר"י, אמאי לא מעל? הא לאחר שנשרף ונעשה אפר, הוא מותר בהנאה, ויכול לפדותו. ואם כן, ליחשב כבר מעתה ממון.

ויש לומר, כיון דכמות שהוא עכשיו לא שוי מידי, אינו חשוב ממון, ולית ביה מעילה. ואף דגורם לממון כממון דמי, אין זה אלא כשהוא גורם לממון כמות שהוא בעין. ומהאי טעמא נמי אין מקדשין באיסורי הנאה, ואף דהם שוים לאפרן.

[והריטב"א בקידושין נו ב הוסיף, דלאחר השריפה כבר אינם שלו, כיון דהאפר הוא כפנים חדשות].

מיהו התם אפשר לומר, דאין מקדשין דוקא אי ליכא באפר שוה פרוטה.

ולתירוץ קמא עדיין קשיא, הא אף כשהוא

המשפט [סימן כח ס"ב], דמעילה בקדושת דמים, חיובה הוא משום גזל ההקדש. אבל חיוב מעילה דקדושת הגוף, אינו מטעם תשלומי גזל. אלא כפרה הם, כמו בתשלומי תרומה.

ומטעם זה כתב, דאף פטורא ד"קים ליה בדרכה מיניה", אינו נוהג אלא במעילת קדושת דמים, ולא במעילת קדושת הגוף. ובכך ישב את קושית קצות החושן מסוגית הגמרא בכריתות יד. ויעוין בשערי יושר, שער ג פרק כג, שהוכיח שלא כדבריו. וביאר דברי התוספות הנ"ל באופן אחר.

13. ותוספות הוכיחו דלא נאמר דין זה מן התורה, אלא בפסולי קדשי מזבח, שנתקדשו בקדושת הגוף. אבל בקדשי בדיק הבית שאין קדושתן אלא קדושת דמים, אין נוהג דין זה אלא מדרבנן.

ואין לתמוה, איך משום חשש דרבנן נפקיע איסור מעילה מדאורייתא. דכיון דאמרו רבנן "אין פודין", ממילא לא שויא מידי.

ולכאורה לא אתי שפיר אלא לשיטת הריטב"א, דכל איסורי הנאה דרבנן, מדאורייתא אינם ממון. אבל מרש"י לעיל לא משמע כן